

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף לה

(בעמ' הקודם)

למדנו במשנה - דיני נפשות זנים ביום וגומרים ביום:

מנהני מילי: מנין שבדיני נפשות גם את הגמר דין צריך לעשות ביום?

אמר רב שימי בר חייא: מכך שנאמר לגבי הדין שעשה משה בעובדי בעל פעור (= ע"ז) - "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, קַח אֶת כָּל רֹאשֵׁי הָעָם וְהִקַּע אוֹתָם לַיהוָה נֶגְדַת הַשָּׁמַשׁ", דהיינו שתתלה אותם בעוד השמש זורחת, ומכאן שגמר דין צריך להיות ביום.

א"ר חסדא מניין להוקעה שהיא תלייה: שנאמר לגבי הגבעונים שביקשו מדוד שיתן להם שבעה מבני שאל לתלות אותם - "וַיֵּתֶן לָנוּ שִׁבְעָה אַנְשִׁים מִבְּנֵי וְהִקְעָנוּם לַיהוָה בְּגִבְעַת שָׂאוֹל", ונאמר שם בהמשך שלאחר שהם תלו אותם "וַיִּתְקַח רֹצֵפָה בַּת אֵיחָה אֶת הַשֶּׁק וַיִּטְהַר לָהּ אֶל הַצּוּר מִתְחִלַּת קִצִּיר עַד נִתְּךְ מֵיָם עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וְלֹא נִתְּנָה עוֹף הַשָּׁמַיִם לָנוּחַ עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְאֶת חַיֵּי הַשְּׂדֵה לְיִלְיָהּ", כלומר שרצפה בית איה פילגש שאל ששנים מבניה היו בין הנתלים, לקחה שק ופרשה אותו תחת הנתלים וישבה שם כדי לשמור שהחיות והעופות לא יאכלו את גופותיהם, והיא שמרה עליהם כיון שהם היו מגולים ותלויים על העצים, ונמצא ש'הוקעה' היא תלייה.

חוזרים לבאר את הפסוק שנאמר לגבי בעל פעור:

וכתיב: נאמר שם "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, קַח אֶת כָּל רֹאשֵׁי הָעָם וְהִקַּע אוֹתָם לַיהוָה נֶגְדַת הַשָּׁמַשׁ", ולכאורה קשה שאמנם העם חטאו, אבל מה חטאו ראשי העם שה' ציווה לתלות אותם?

אמר רב יהודה אמר רב, כך אמר לו הקב"ה למשה, קח את כל ראשי העם ותחלק אותם להרבה בתי דינים, והם ידונו את עוברי העבירה, ותוקיע (= תתלה) את אלה שנצמדו לבעל פעור, ודינו של עובד ע"ז בסקילה, וכל הנסקלים נתלים.

שאלה: מ"ט וכו': מדוע הם היו צריכים להתחלק לכמה בתי דינים? אם תאמר משום שאין ב"ד אחד דן שני אנשים ביום אחד, והרי אמר רב חסדא שזה רק בשתי מיתות שונות, כיון שאין מיתה זו דומה למיתה זו וצריך למצוא טעם לדבריהם בשתי המיתות ויש לחשוש שמא לא יחפשו את הטעם ככל הצורך, אבל במיתה אחת ובאותה עבירה דנים שני אנשים ביום אחד, וכאן כולם מתו באותה מיתה ובאותה עבירה.

תשובה: אלא כדי שישוּב חרון אף מישראל: כשהקב"ה רואה שכולם עסוקים בדבר ומקנאים לכבודו שב חרון אפו, כמו שנאמר שם "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רֹאשֵׁי הָעָם וְהַקַּע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמַשׁ, וַיֵּשֶׁב חָרוֹן אַף יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל".

*

למדנו במשנה - דיני ממונות גומרים בו ביום בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות גומרים ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה:

מנהני מילי: שנאמר "אִיכָּה הִיְתָה לְזוֹנָה קְרִיָּה נֶאֱמָנָה, מִלְּאֵתִי מִשְׁפֵּט צָדֵק יְלִין בָּהּ וְעֵתָה מְרַצְחִים", כלומר שבהתחלה היו רגילים להלין את הדין למחר כדי למצוא צד זכות לנידון, ועכשיו כשהם לא עושים כן הם כמו מרצחים.

ורבא אמר מהכא: שנאמר "לְמַדּוֹ הֵיטֵב דְּרָשׁוּ מִשְׁפֵּט אֲשֶׁרוֹ חֲמוּץ שְׁפֵטוֹ יְתוֹם רִיבּוֹ אֶלְמָנָה", כלומר תחזקו את הדין ש'מחמץ' את דינו דהיינו שמששהה את דינו ומלינו למחר כדי להוציא את הדין לאמיתו.

ואידך, אשרו חמוץ ולא חומץ: ורבי חנינא לומד מהפסוק הזה החזיקו את הנגזל ולא את הגוזל.

ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה: ומה רבא לומד מהפסוק "צָדֵק יְלִין בָּהּ וְעֵתָה מְרַצְחִים"?

תשובה: כדר' אלעזר אמר ר' יצחק וכו': כלומר הם היו רגילים לחלק צדקה בליל התענית (= לקראת מוצאי התענית בערב), ועיני העניים היו נשואות לכך, ואם הם מלינים את הצדקה למחר נמצאו העניים רעבים, לפי שהם סומכים על זה. וזו כוונת הפסוק: "צָדֵק יְלִין בָּהּ" אם מלינים את הצדקה, "וְעֵתָה מְרַצְחִים" הרי זה כשפיכות דמם של העניים העלולים למות ברעב.

וה"מ בריפתא ותמרי וכו': וזה רק במקום שרגילים לחלק להם פת ותמרים שהם דברים המוכנים למאכל מיד, אבל במקום שרגילים לחלק להם מעות או חיטים ושעורים מותר להלין זאת למחר, לפי שהעניים לא סומכים על זה לאותו הלילה.

*

למדנו במשנה - לפיכך אין דנים לא בערב שבת ולא בערב יום טוב:

מ"ט משום דלא אפשר, היכי ליעבד, לידייניה במעלי שבתא וליגמריה לדיניה במעלי שבתא, דילמא חזו טעם לחובה ובעו למיעבד הלנת דין: הטעם הוא משום שאי אפשר, לפי שאם יתחילו את הדין בערב שבת וגם יגמרו את הדין בערב שבת, יש לחשוש שמא דעתם תהיה נוטה לחייבו מיתה, ואז הם יצטרכו להלין את דינו למחר (כפי שלמדנו במשנה שאם חייבוהו בדין לא גומרים את דינו באותו היום), וזה בלתי אפשרי כפי שיתבאר מיד:

לדייניה במעלי שבתא, וליגמריה בשבתא, אין רציחה דוחה את שבת: אם ידונו אותו בערב שבת, וילינו את דינו ויגמרו את דינו בשבת, ויהרגוהו בשבת, זה אי אפשר, שהרי אין מיתת בית דין דוחה את השבת.

וליקטליה לאורתא, נגד השמש בעינין: וכן אי אפשר לדחות את הריגתו למוצ"ש, שהרי נאמר (הובא לעיל לד:): "וְהִוָּקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ", דהיינו שההריגה צריכה להיות ביום.

וליגמרי' לדיניה בשבתא, וליקטליה בחד בשבתא, נמצא אתה מענה את דינו: וכן אי אפשר לגמור את דינו בשבת, ולהרוג אותו ביום ראשון, לפי שזהו עינוי דין.

נידייניה במעלי שבתא, ונגמריה בחד בשבתא, מינשו טעמייהו: וכן אי אפשר לדון אותו בערב שבת ולגמור את דינו ביום ראשון, לפי שביום ראשון כבר ישכחו הדיינים את המשא ומתן ואת הטעמים שהם דקדקו בהם בערב שבת. (= אמנם אין בזה עינוי דין, כיון שכל עוד לא נגמר דינו אין זה עינוי דין, לפי שבכל שעה הוא מצפה להינצל, אבל לאחר שנגמר דינו למיתה הוא מצפה כל הזמן למוות, וזהו עינוי דין).

אף על גב דשני סופרי הדיינין עומדים לפנייהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין, נהי דכפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי: ולמרות ששני סופרי הדיינים עומדים לפנייהם וכותבים את דברי המזכים והמחייבים, וא"כ הם לא ישכחו, אין זה נכון, לפי שהסופרים לא כותבים את 'הלב' של הדיין, ולמרות שהוא יכול להסתכל כמה שכתבו הסופרים ולהיזכר בטעמו, אבל סברת יישוב טעמו לא כתובה שם ואת זה הוא עלול לשכוח, ולא יוכל לתת טעם הגון לדבריו.

מסכמת הגמ':

הלכך לא אפשר: ולכן אי אפשר לדון בערב שבת!

*

הגמרא מביאה שאלה ששאל רבי יוחנן את ריש לקיש שאינה קשורה לסוגייתנו, כיון שבהמשך הדברים תובא השאלה מדוע מיתת בית לא דוחה שבת.

אמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן ותהא קבורת מת מצוה וכו': אדם שמוצא 'מת מצוה' (= מת שאין מי שיעסוק בקבורתו חוץ ממנו) בשבת, מדוע קבורתו לא דוחה שבת? והרי יש קל וחומר מעבודה בבית המקדש. שהרי העבודה בבית המקדש דוחה שבת. ואם כן אם עבודה שהיא דוחה שבת (ואם כן היא חמורה יותר משבת), בכל אופן היא נדחית מפני מת מצוה (כפי שלומדים מ"ולאחטו" כדלהלן), כל שכן ששבת שנדחית מפני עבודה (והיא קלה יותר ממנה) שתידחה מפני מת מצוה.

הגמרא מבארת שמת מצווה דוחה עבודה בבית המקדש, שנאמר "ולאחטו". הגמרא מביאה את הברייתא בענין.

כדתניא לאביו ולאמו וכו': התורה אוסרת על נזיר להיטמאות למתים (כולל שבעת הקרובים), שנאמר "על נפש ית לא יבא". בפסוק שאח"כ כתוב "לאביו ולאמו לאחיו ולאחתי לא יטמא להם במתם" ולכאורה הוא מיותר, שהרי כבר בפסוק הקודם למדנו שאסור לו להיטמאות למת. הגמרא לומדת מתיבת "ולאחטו" שאדם שהולך לשחוט קרבן פסח או למול את בנו, ושמע שמת לו אחד מקרוביו, ואם יעסוק בקבורתו הוא יטמא ולא יוכל להקריב את הקרבן או למול את בנו. נאסר עליו להיטמא, ועליו ללכת לשחוט את הקרבן פסח או למול את בנו. ולעומת זאת ל'מת מצוה' (= מת שאין מי שיעסוק בקבורתו חוץ ממנו) הוא חייב להיטמא ולעסוק בו.

אמר ליה - רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת: מיתת בית דין (= רציחה) דוחה עבודה בבית המקדש. ולכן אם כהן שמחוייב במיתת בית דין רוצה לעבוד בבית המקדש, לוקחים אותו למיתה והוא לא עובד בבית המקדש, כנלמד מהפסוק "מעם מזבחי תקחננו למות". ובכל אופן מיתת בית דין לא דוחה שבת. אם כן אנו רואים ששבת אינה קלה יותר מעבודה.

קושיא: רציחה גופה תדחה את השבת מקל וחומר וכו': מדוע באמת מיתת בית דין אינה דוחה שבת מקל וחומר מעבודה? דהיינו אם מיתת בית דין דוחה עבודה למרות שעבודה דוחה שבת, קל וחומר ששבת שנדחית מפני עבודה שתידחה מפני מיתת בית דין!

תירוץ: אמר רבא - כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל. דתנא דבי רבי ישמעאל לא תבערו אש וכו': הגמרא מביאה ברייתא שבה מקשה רבי ישמעאל קושיא. הגמרא סוברת שקושיית התנא דבי רבי ישמעאל היא זו - נאמר "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" ולכאורה הפסוק מיותר, שהרי כבר למדנו איסור עשיית מלאכות בשבת מהפסוק "לא תעשה כל מלאכה" הכולל אף את מלאכת הבערת אש.

הגמרא מיד עוצרת ומקשה על כך.

מה תלמוד לומר? וכו': כלומר והרי נחלקו בזה רבי יוסי ורבי נתן. האם הבערה ללא יצאת' - דהיינו הסיכה שהבערה נכתבה בפני עצמה כדי ללמדנו שאין בהבערה חיוב כרת וסקילה כשאר מלאכות שבת, אלא רק לאו. או שהבערה לחלק יצאת' - דהיינו שהבערה נכתבה בפני עצמה ללמדנו שחייבים חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שעשה כמה מלאכות בהעלם אחד. [כלומר היה מקום לומר שאם עשה את כל 39 המלאכות האסורות בשבת בהעלם אחד, חייב רק חטאת אחת. לכך בא הפסוק "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" ללמדנו שכמו שהבערה שהיא אב מלאכה חייבים עליה חטאת בפני עצמה, שהרי היא נכתבה בפני עצמה, כך על כל מלאכה ומלאכה חייבים עליה חטאת בפני עצמה].

אם כן לא מובן מה קשה לרבי ישמעאל על הפסוק "לא תבערו אש"?

מבאר רבא: קושיית רבי ישמעאל היתה מדוע נאמר "בכל משבתיכם"? והרי ברור שגם בחו"ל נוהגת מצות שבת, כי היא מצוה המוטלת על גוף האדם, ולא על הקרקע (כמו שמיטה שנוהגת רק בארץ ישראל).

הגמרא ממשיכה את דברי הברייתא המתרצים על הקושיא.

משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד: היה מקום להסתפק אולי מצות עשה של מיתת בית דין תדחה לא תעשה של שבת, ואיסור מלאכה לא נאמר על זה (ולכן בית דין יבצעו בשבת עונש מיתה של שריפה, הנעשית במלאכת הבערה האסורה בשבת). או אולי איסור מלאכה נאמר גם על כך, ומצות מיתת בית דין נאמרה רק ביום חול?

על זה מלמד 'בכל משבתיכם' שנאמר בשבת ונאמר גם במיתת בית דין, ללמד שגם במיתת בית דין אסור לחלל שבת.

אמר אביי השתא דאמרת וכו': לאחר שלמדנו שאין מיתת בית דין דוחה שבת, אם כן מיתת בית דין גם לא תדחה עבודה בבית המקדש בקל וחומר משבת. הקל וחומר - אם שבת שנידחית מפני העבודה, בכל אופן אין מיתת בית דין דוחה אותה. אם כן עבודה שהיא דוחה את השבת, אינו דין שלא תהא מיתת בית דין דוחה אותה!?

ומה שכתוב **"מַעַם מְזַבְּחֵי תִּקְחֶנּוּ לְמוֹת"** בהכרח הכוונה לכהן שבא להקריב קרבן יחיד. מכיון שקרבן יחיד לא דוחה שבת, הוא גם לא דוחה מיתת בית דין. אבל כהן שבא להקריב קרבן ציבור שדוחה שבת, הוא גם דוחה מיתת בית דין.

אמר רבא (אי הכי) לא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד מק"ו וכו': אם אתה רוצה לומר קל וחומר שעבודה בקרבן ציבור תדחה מיתת בית דין, אם כן יש לי קל וחומר אחר שגם עבודה בקרבן יחיד תדחה מיתת בית דין. ואם כן לא יהיה לך במה לפרש את הפסוק **"מַעַם מְזַבְּחֵי תִּקְחֶנּוּ לְמוֹת"**!

הקל וחומר - מה יום טוב שנדחה מפני קרבן יחיד (כי מותר להקריב נדרים ונדבות ביום טוב), אין מיתת בית דין דוחה אותו (בגלל שדין יו"ט שווה לשבת חוץ ממלאכת אוכל נפש שהותרה ביו"ט. ואם כן גם ביו"ט אסור לחלל שבת בשביל מיתת בית דין). אם כן קרבן יחיד שהוא דוחה את יום טוב, אינו דין שלא תהא מיתת בית דין דוחה אותו!?

[דף לנו]

הניחא למאן דאמר: אמנם זו מחלוקת האם נדרים ונדבות קריבין ביום טוב או לא. ואם כן למאן דאמר שהם לא קריבין ביו"ט, ניחא שאין קל וחומר. אבל למ"ד שהם קריבין ביו"ט, אם כן יש לנו קל וחומר גם לקרבן יחיד מיו"ט. ואם כן קשה על מה הולך הפסוק **"מַעַם מְזַבְּחֵי תִּקְחֶנּוּ לְמוֹת"**?

אלא אמר רבא: לא רק למ"ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב שאז כאמור אין לנו אפשרות לפרש את הפסוק הנ"ל, אלא אפילו למ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב שאז יכולנו לפרש את הפסוק בקרבן יחיד וכמו שרצה אביי לפרש. אך האמת שהפסוק מדבר אפילו על קרבן ציבור! (ושלא כדברי אביי). כי כתוב **"מַעַם מְזַבְּחֵי"** מזבחי המיוחד לי והוא קרבן תמיד (= שהוא קרבן ציבור), ובכל אופן לוקחים את הכהן הרוצה להקריב אותו למיתת בית דין.